

BO`LG`USI PEDAGOGLARNI RAQOBATBARDOSHLIGIDA KASBIY

KOMPETENTSIYANI SHAKLLANTIRISHNING ZARURATI

Matmuratov Azizbek – UrDU, “Pedagogika nazariyasi va tarixi”

mutaxassisligi magistranti

Respublikamizda qabul qilingan “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da belgilab berilgan vazifalarning bosqichma-bosqich amalga oshirilib borilayotganligi natijasida zamonaviy ta’lim tizimiga muvaffaqiyat bilan joriy etilayotganligi zamon talablariga mos har tomonlama rivojlangan yuksak ijtimoiy-psixologik xususiyatlarga ega malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlashni ta’minlaydi. Ana shunday zamonaviy talablarni muvaffaqiyat bilan amalga oshirish zamonaviy o’qituvchining kompetentlik darajasiga chambarchas bog’liqdir. Shu nuqtai nazardan bo`lg`usi pedagoglarni raqobatbardoshligida kasbiy kompetentsiyani shakllantirishning zarurardir.

“2017-2021 yillarda O’zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo’nalishi bo`yicha harakatlar strategiyasi”da yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish bo`limida jismonan sog`lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat’iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirishga e’tibor qaratilishi ta`kidlab o`tilgan.

Islom Karimov “O’zbekiston innovatsion rivojlanish turining hozirgi zamon modeliga o’tish uchun hamma zarur sharoitlarga ega. Bu modul vujudga keltirilgan ilmiy – texnikaviy salohiyatdan keng va samarali foydalanishga, fundamental va amaliy fanning yutuqlarini, chuqur ilm talab qiladigan texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etishga, yuqori malakali, iqtidorli ilmiy kadrlar sonini ko’paytirishga asoslanadi. Bu – mamlakatimiz jahondagi iqsidodiyoti va sanoati rivojlangan davlatlar qatoriga kirib borishining zarur sharti va mustahkam poydevori bo`lib xizmat qiladi ” deb takidlab o`tganlar.

“Kompetensiya” lotincha so’zdan olingan bo`lib, “o’z kasbiga yaroqli, loyiq” degan ma’noni bildiradi.

Kompetentsiya - ma'lum bir faoliyatni muvafaqqiyatli omilkorlik, mohirlilik bilan eplay olishlik, qila olishlik qobiliyatlari bo'lib, u egallangan nazariy va amaliy bilimlar, malakalar va ko'nikmalar asosida namoyon bo'ladi.

Kompetentsiya shaxsning murakab ta'limiylar strukturasi bo'lib, u o'zida shaxsning sensor, subsensor va ekstrasensor, sensomotor, ideo dinamik(ideomotor, ideosensor, ideoemotiv, ideokognitiv) intellektual, irodaviy, kreativ , emotsional sifatlarini o'zida jamlaganki, ular faoliyatdan ko'zlangan maqsadga uning o'zgarib boruvchi sharoitida amalga oshuvini ta'minlaydi.

SHunday qilib kompetentsiya shaxsning yuksak sifatiy xislati bo'lib, uning shakllanishi ta'limning hal qiluvchi oqibat, natijasi hisoblanadi.

O'qituvchi kompetensiyasi – uning bilim, ko'nikma va malakasi, dunyoqarashi va shahsiy sifatlarining namoyon bo'lishidir.

Kompetentsiya bu – bo`lg`usi oqituvchining nazariy va amaliy bilim, ko'nikma va malakasi, dunyoqarashi, e'tiqodi va barcha shaxsiy individual ijtimoiy psixologik sifatlarining namoyon bo'lishidir. Ta'limning sifat va samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri, bu – o`qituvchining o`z fani bo'yicha kompetentsiyaga ega bo'lishidir. U pedagogik moslashuv tizimi asosida namoyon bo'ladi. Bular:

- ilmiy bilish;
- gnoseologik bilish;
- pedagogik faoliyatni epchillik, omilkorlik, mohirlilik bilan bajara olish;
- har qanday muammoli vaziyatlarning samarali echimini topishga ijodiy kreativ yondashish;
- ta'limiylar, tarbiyaviy ta'sir jarayonida yuksak ijtimoiy psixologik xususiyatlarni namoyon etish;
- o'zining intellektual, kognitiv, emotiv, axloqiy salohiyatini, o'r ganish va ichki psixologik zahirasidan samarali foydalanish orqali o'zini muttasil rivojlantirish.
- jamiyat va insonlarga, tabiatga borliqqa ijobiy emotsional munosabatda bo'lish ijobiy pozitiv fikrlashga o'tish tajribasidan iborat.

Bugungi kunda talim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni, interfaol metodlarni qo'llash talim samaradorligini oshirishga xizmat qilishi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Bolalarga talim, bilim, malaka berish bilan birga, o'z kasbiga, o'z ishiga mehrli bo'lishni, ish vaqtida unga butun vujudi bilan berilib ketishini o'rgatishimiz va o'qtirishimiz darkor deb o'ylayman. Bu borada kompetentsiyaviy yondashuv ayni muddao bo'lardi. Ta'lim sifatini belgilovchi omillardan biri bu o'quvchining o'z fani bo'yicha kompetentsiyaga ega bo'lishidir. U pedagogik moslashuv tizimi asosida namoyon bo'ladi.

O'qituvchi kompetentsiyasi – uning nazariy va amaliy bilim, ko'nikma va malakasi, dunyoqarashi, e'tiqodi va barcha shaxsiy individual ijtimoiy psixologik sifatlarining namoyon bo'lishidir.

Ma'lumki, inson har doim o'sishda va rivojlanishdadir. SHunday ekan, inson kamolotiga ta'sir etuvchi omillarning ilmiy-nazariy mohiyatini barcha pedagogik jamoa rahbarlari to`g`ri tushunishlari lozim. Har bir yosh pedagog o'z faoliyatini turli xil sharoitlarda va yangi jamoa tashkilotchilari bo'lgan insonlar ta'sirida boshlaydi. YOsh pedagogning kelajagiga ta'lim muassasasidagi bugungi sharoit, jamiyat uchun foydali va zarur maqsadlarni amalga oshirishda shaxs rivojiga va shakllanishiga kuchli ta'sir qiladigan odamlar guruhi bo'lgan pedagogik jamoadagi ruhiy muhit o'z hukmini o'tkazadi. Jamoa jamiyatning bir bo'lagi sifatida uning barcha xususiyatlarini qamrab oladi. G'oyaviy, siyosiy, iqtisodiy, axloqiy-ma'naviy va boshqa jabhalar shular jumlasidandir. Bugungi kunda ixtiyoriy pedagogik jamoani ma'lum bir saylab qo'yilgan yoki tayinlangan rahbar boshqaradi.

YOsh pedagogning jamoaga ta'siri uning obro'si, bilimi, dunyoqarashi, o'zi tanlagan kasbga qiziqishi va qobiliyati, o'z fanini puxta bilishi, o'quvchilar bilan munosabati, o'z ustida ishlashi, tashkilotchilik qobiliyati, peshqadamlik qilishi va tashabbuskorligi kabi sifatlarni namoyon qiladi. Uning obro'si deganda jamoa yosh o'qituvchini mutaxassis sifatida tan olishi, sub'ektiv sifatlarini jamoa faoliyatining ob'ektiv talablariga mos kelishi tushuniladi. Bunda mutaxassisning bilim, ko'nikma va malaka va tajribasi, kasb mahorati uddaburonligi, tadbirkorligi,

ijodkorligi uning boshqalardan ko`ra ko`proq ko`zga tashlanishiga va obro` orttirishiga sabab bo`ladi.

Obro`ga ega bo`lgan mutaxassis shaxslararo munosabatlarda yuqori mavqega ega bo`ladi, jamoada uning fikr-mulohazalariga qulq soladilar, undan maslahat so`raydilar, uning nuqtai nazari bilan hisoblashadilar. Ammo obro` orttirishda shaxsiy sifatlarning o`zagina etarli bo`lmay, bunga u yoki bu mutaxassis haqidagi jamoatchilik fikri ham sabab bo`ladi. SHuning uchun ham yosh mutaxassisning jamoatchilik fikri bilan hisoblashmay iloji yo`q, bu esa jamoaning yosh pedagogga bo`lgan ta`siridir. YA`ni, jamoa yosh pedagogning ayrim sa`i - harakatlarini rad etishi, qabul qilmasligi mumkin.

YUqorida aytib o`tganimizdek, jamoa bilan yosh mutaxassisning o`zaro ta`siri ikki xil, ya`ni ijobiy va salbiy bo`lishi mumkin, bunda rahbarning roli yaqqol nomoyon bo`ladi. Ijobiy ta`sirni vujudga keltirishda rahbar pedagogik jamoa va ta`lim muassasasining manfatlari bir-biriga mos kelishini istagani holda, qo`l ostidagi xodimlarning muvaffaqiyat hamda kayfiyatları bilan qiziqishi, tabassum bilan muomala qilishi, xodimlarning ismini hurmat bilan aytib murojaat qilishi (har kimga o`z nomini boshliq og`zidan eshitish yoqimli bo`lishini esda tutishi), mutaxassislarga nisbatan diqqat-e'tiborli bo`lishi, suhbatdoshini o`zi haqida gapirishga ruhlantirishi, oshkora axborot almashishdan cho`chimasligi, xodimga uning ish uchun kerakli ekanligini sezdirishi, har bir xodimning kamchiliklarini qayd qilganda, albatta, uning muvaffaqiyatlarini ham e'tirof etishi, ya`ni rahbarlikning eng maqbul uslublarini o`z faoliyatiga tatbiq etishi zarur.